

rađena, a ponekad se išlo i dalje od tih područja, zahvatajući kupreški i prozorski kraj, pa ni po tome naslov knjige ne odgovara.

No, i pored svih zamjerki mora se konstatovati da su autori uložili veliki trud, prikupili mnogo podataka i napisali vrlo korisnu knjigu koja jasno govori o velikom doprinosu livanjskog kraja, a posebno naroda livanjske opštine NOR-u i revoluciji, zatim o ulozi toga kraja u opštim zbivanjima u toku NOR-a i revolucije u Jugoslaviji. Uz to, knjiga može da posluži za izučavanje zavičajne istorije, revolucionarne prošlosti livanjskog kraja i za praktičan rad sadašnjih organa u Livnu. Knjiga jasno dočarava sliku iz koje se vidi kako su se partijska organizacija i komunisti livanjskog kraja borili za slobodu, za bratstvo jedinstvo, i kako su uspjeli u toj borbi, zahvaljujući napornom radu i zalaganju.

Drago Borovčanin

VLADIMIR GOATI, Politička sociologija, Beograd 1978, 411 str.

Gdje je mjesto političkoj sociologiji u svijetu društvenih znanosti, pitanje je koje i nadalje ostaje sporno za teoretičare što se bave znanstvenim istraživanjem društveno-političke zbilje. Pitanje ostaje sporno u dvojakom smislu: a) je li politička sociologija doista društvena znanost s posve određenim i samosvojnim predmetom istraživanja, i, konzekventno tome, b) u čemu se ogleda njena društvenoznanstvena potrebitost. Stoga je svaki pokušaj preciznijeg određenja uloge i mjesta političke sociologije, njezina predmeta i pravaca istraživanja, korak dalje u osvjetljavanju sadašnjih dilema i raščišćavanju problema s kojima se teorijska misao susreće. Tako valja vidjeti i tumačiti knjigu Vladimira Goatija: *Politička sociologija*, nedavno tiskanu u maloj ediciji *Ideja*, NIP »Mladost«, u Beogradu.

Knjiga je rezultat raznolikih parcijalnih analiza koje zadiru u područje te »diskutabilne« znanosti i autorovih težnji da ih sabere i prezentira pregledno i sistemski, vodeći računa o metodološki jedinstvenom sklopu naslovljene znanosti. No, koliko se autor uspio vinuti do poimanja cjeline, uspostavljajući jedinstvo općeg, posebnog i pojedinačnog, domisliti predmet i otvoriti prostore novim spoznajama, bitnim za znanstvenu verifikaciju političke sociologije, pitanje je znanstvene prosudbe.

Već odmah na početku, pod naslovom »Od političke nauke do političke sociologije«, krije se provokacija za znanstvenike. Umjesto uvoda, Goati daje nastanak političke sociologije, analizira njen predmet i osnovne pravce istraživanja u svjetlu mogućeg razgraničenja političke sociologije s ostalim znanstvenim disciplinama, posebice političkom znanostima.

Politička sociologija relativno je mlada znanstvena i akademska disciplina, znanost kojoj su sadašnjost i budućnost moguća provjera i potvrda afirmacije. Činoci koji su utjecali na njeno konstituiranje proizašli su iz društvene potreba za analizom i tumačenjem društveno-političkih previranja što su uzurpirala političku javnost s kraja 18. u toku 19. i na početku 20. stoljeća. Kao

prijelomne događaje, autor navodi francusku buržoasku revoluciju i oktobarsku revoluciju, jer su iz temelja promijenile društvenopovijesni tok, a kao svijetli primjer znanstvenog nazora i kritičkopolemičkog odnosa spram ključnih zbivanja ekonomske, sociološke i političke naravi, te velikog doprinosa razvoju političke sociologije, on posve primjereno spominje djelo Karla Marxa.

Dilemu o predmetu političke sociologije, koji samu znanost stavlja u podudarnu ili komplementarnu korelaciju s političkom znanošću te dovodi u pitanje njenu opravdanost, autor razrješava tako što je smješta između sociologije i političke znanosti. »[...] politička sociologija nastoji da dovede u vezu zakonitosti različitih društvenih sfera (ekonomska, kulturna, demografska) sa zakonitostima političke sfere. Ona stoga predstavlja, kako primjećuju Rah (Ruch) i Althof (Althoff), teorijski i metodološki most između sociologije i političke nauke« (str. XVIII–XIX). Navodeći čitavu lepezu mišljenja, posebice građanskih sociologa, koja govore pro i contra političke sociologije kao posebne znanosti, Goati sebe smješta u red onih koji vide njenu autonomnost i osobnost u samom pristupu političkim procesima i političkom životu. Politička sociologija razmatra i analizira kompleksni interakcijski odnos između društva u svoj njegovoj heterogenoj strukturiranosti i političke sfere, imajući prije svega u vidu dijapazon i moć društvenih činilaca na politička zbivanja.

Dajući tako vrlo uopćenu, poznatu, pojednostavnjenu i nepreciznu odredbu političke sociologije, on označava i osnovne pravce istraživanja. To su: a) analiza socijalne stratifikacije društva (klasa, grupa, slojeva) i njihov utjecaj na političke procese; b) istraživanje ideologije kao klasne-alijenirane svijesti koja, izražavajući interese, htijenja i aspiracije osnovnih društvenih grupacija igra presudnu ulogu u političkom životu, naročito u procesu formiranja političkog javnog mnijenja, i c) istraživanje dinamike društvenog i političkog života, osobito problematike društvenih konflikata.

Navedeni istraživački pravci bili su i osnova za konceptijsko rješenje knjige, tako što svaka glava predstavlja okvir za analizu svakoga pravca posebno. U horizontu različitih teorija koje su pridonijele uobličavanju politološke i sociološke znanstvene misli, autor u prvoj glavi daje precizniju analizu klasa, političkih partija, interesnih i elitističkih grupa te koncepta: socijalni pokret. Teorija klasa i klasnih borbi temelj je razumijevanju socijalne stratifikacije društva. Autor daje i sumaran pregled razvoja teorijske misli o klasi, od marksističko-lenjinističkog poimanja klasa, kao osnovnih društvenih grupa koje svoju društvenu ulogu baziraju na izvorištima antagonističke podjele u svijetu rada, do suvremenih građanskih koncepcija koje imaju ambiciju proglasiti »nepostojanost« klasa negacijom klasne osnove u suvremenom društvu (Goldhorpe i Lipset), ili tezom o kraju ideologije (Aron, Bel, Galbraith). Teorija o »novoj radničkoj klasi« S. Malleta predstavlja novost po tome što otkriva i potencira »posebnost« situacije radnika u procesu automatizacije rada i ukazuje na promjene koje takav rad uvjetuje u strukturi, svijesti i orijentaciji radničke klase. Klase permanentno teže zadobiti ekonomsku, političku i ideologijsku dominaciju u društvu, a država i politička partija samo su instrumenti njihove klasne borbe. Nesumnjivo značenje političkih partija u političkom životu ogleda se u samom činu djelovanja — borbi za političku vlast — koji je razlog njihovog konstituiranja. Praveći jasnu distinkciju između »partije proletarijata« lenjiniskog tipa i suvremenih socijaldemokratskih i komunističkih partija na Zapadu, autor dolazi do zaključka o socijalnoj nehomogenosti i idejnoj nekonzisten-

tnosti suvremenih partija. To se najbolje uočava na primjeru unutrašnje strukture iranosti, demokratičnosti i unutarpartijskog života.

Kompleksno sagledavanje i analiza političkog procesa u društvu ne mogu zaobići egzistenciju interesnih grupa i grupa za pritisak (kao posebnoga institucionalnog oblika interesnih grupa), zbog njihove neosporne uloge u političkom životu. Stoga autor posebnu pažnju posvećuje analizi interesnih grupa i teorijama o interesnim grupama. Nasuprot shvaćanjima većine građanskih sociologa američke škole koja hipertrofiraju njihovo mjesto, svodeći čitavu političku djelatnost na živo zbivanje unutar i između različitih interesnih grupa i političke vlasti (Bentley, Odegard, Herring, Truman, Lathan i dr.), dio suvremenih marksističkih teoretičara sklon je mišljenju o komplementarnosti koncepta klasa i koncepta interesnih grupa (primjerice, poljski teoretičar S. Erlih i jugoslavenski teoretičar N. Pašić). I kao što je problem interesnih grupa »znanstveno pitanje« građanske sociologije, slično je i s promišljanjem odnosa elita i demokracije. Elitističke teorije produkt su građanskog nazora (Pareto, Moska, Aron, Bacharach i dr. i autor ih ne analizira izvan toga vidokruga; jasnije, ne daje maha dubljem i sveobuhvatnijem tumačenju njihove (ne)osnovanosti. Sigurno je za autora najizazovniji bio pokušaj definiranja i razmatranja koncepta: socijalni pokret. Jer, ma koliko je o socijalnom pokretu znano, još nije posve određen njegov pojam; još »visi« teorijska dilema o tome što zapravo on jest i tko se može prozvati njegovim akterima. V. Goati odgovara: »Pod njim podrazumevamo velike društvene grupe, koje se, rukovođene istim idejama i vrednostima u dužem vremenskom periodu, bore i značajno utiču na sprovođenje temeljnih društvenih promena, ili se angažuju u onemogućavanju ostvarivanja temeljnih promena« (176). Prema tom određenju, subjekti socijalnog pokreta mogu biti, prije svega, društvene klase te rasne, nacionalne, religiozne i ostale grupe; njih karakterizira određeni stupanj organiziranosti, posebice u situaciji stremljenja ka cilju, a konstitutivni element svakoga takvog pokreta jest ideologija.

Tumačenje ideologije zauzima značajno mjesto i u znanstvenoj sferi političke sociologije, te konzekventno tome, i u Goatijevoj knjizi. Sudeći po naslovljenim poglavljima (Ideologija i društvo, Ideologija i javno mnjenje, Ideologija i društvene promene, Tehnokrati i stručnjaci — kroki tehnokratske ideologije, i Birokratija i savremeno društvo) doista je neobičan i »ambiciozan« šablon u koji autor smješta znanstvena razmatranja o ideologiji, a isto tako posve običan »umni domet« tom kompleksnom i veoma značajnom pojmu. Ideologija je »relativno zaokružen sistem ideja i predstava o društvu« ili ideologija je »lažna svest«, udžbenički su recepti za određenje ideologije, a autorov napor da istraži činioce koji determiniraju njen utjecaj u društvu svodi se na nepotpun dijapazon mišljenja ideologa i teoretičara, što je autoru, valjda, i bio cilj. Mišljenje američkog sociologa Kenetha Bouldinga »što je veća intenzivnost, manja je privlačnost« ideologije, Belovo o »kraju ideologije« i D. Aptera o individualnoj potrebi za ideologijom, samo su neka od mišljenja koja navodi autor, ističući kao osnovne činioce: individualne motivacije, način na koji ideologija sistematizira ciljeve i aspiracije društvene grupe te njenu sposobnost da, za konkretnu grupaciju, najbolje interpretira društvene činjenice. On distingvira revolucionarnu ideologiju od svih »onih drugih« koje nose epitet građanskih, videći njenu revolucionarnost u nastojanju da ostvari radikalnu društvenu promjenu u korist radničke klase.

Relacija javno mnijenje-ideologija za autora i nadalje ostaje kontroverza i pitanje građanskog društva, jer su kategorije socijalistička javnost i socijalističko (samoupravno) javno mnijenje, viđene u funkciji uobličavanja i prenosioca aspiracija radničke klase, posve neistražene. Goati se vrti u krugu građanskog društva u kojem je odnos ideologije i javnog mnijenja veoma složen. Jer, postoji značajan raskorak između klasne strukture društva s jedne strane, i strukture njegovog javnog mnijenja i ideologije s druge, a sličnost sadržaja javnog mnijenja i ideologije unutar pojedinih socijalnih grupa. Vladajuća ideologija neposredno utječe na javno mnijenje putem medija masovnih komunikacija u cilju ozbiljenja interesa vladajuće klase, a manipulacija javnim mnijenjem, čija je osnovna karakteristika »nekonzistentnost«, postaje očigledno sredstvo za uspješnost toga ozbiljenja i nerazpoznatljivost njegovog dometa.

Osvrćući se na problematiku društvenih promjena i ideologije veoma površno pokušajem da društvene promjene pojmi »vrijednosno neutralno«, njegov interes usmjerava se na tumačenje ideologija birokracije i tehnokracije čije su egzistencije u suvremenom svijetu neosporne i značajne. I dok je ideologija tehnokracije fluidna i nedovoljno određena u svom stremljenju ka depolitizaciji, birokratska je ideologija jasna utoliko što predstavlja »veštački spoj najviših vrednosti i ciljeva jedne od djevu klasa savremenog društva, radničke ili buržoaske i srednjih ciljeva koji nisu saglasni sa tim vrednostima« (298).

U posljednjoj glavi knjige Goati analizira prirodu i značenje društvenih konflikata, imajući u vidu ideologiju i dinamiku političkog i organizacijskog ustrojstva vlasti.

Postojanje i nejednak položaj različitih rasnih, nacionalnih, regionalnih i socijalnih grupa preduvjet su nastajanja konflikata, no osnovni je uzrok izbivanja ključnog klasnog konflikta trajna nejednakost u kojoj se nalaze društvene klase na temelju svoga mjesta i uloge u procesu proizvodnje. Određujući konflikte kao instrumente za »uklanjanje smetnji društvenim promenama« (314), on navodi njihove tri funkcije koje su u međusobnoj isprepletenosti: a) uočavanje interesa i potrebe pojedinih dijelova društva, b) uklanjanje različitih smetnji društvenim preobražajem, i c) integracija i dezintegracija društva.

Dajući spektar podjela konflikata po različitim kriterijima na: a) klasne, nacionalne, rasne i religiozne, b) realističke i nerealističke, ili c) sistemske i umjerene, stvara se osnova za dublji promišljanje o mjestu revolucije u svijetu konflikata.

Revolucija je nesumnjivo osoben i najradikalniji društveni konflikt kojem se može pristupiti sa stajališta posebnog političkog događaja, ali i sa stajališta kompleksnoga, bitno interakcijskog poimanja njene djelotvornosti na zbiljnost. I dok je pokušaj na inzistiranju njene samosvojnosti rezultirao u tragalaštvu za opravdanjem posebne znanosti — sociologije revolucije — marksistički je pristup revoluciju stavio u obrat svijeta, prije svega, svijeta rada, stoga i njeno tumačenje nije moguće izvan totaliteta društvenopovijesnog sklopa. Autor inzistira na komparativnom istraživanju revolucija (buržoaskih i socijalističkih) u cilju egzaktnijeg tumačenja empirijske građe i mogućih teorijskih usporedbi. Analiza predrevolucionarnog stanja, tadašnjih klasa i ostalih grupacija i njihove ideologije, pravih odnosa u procesu proizvodnje i smjernica konkretnog političkog sistema, značajni su indikatori u razobličavanju biti i smisla određene revolucije. Ujedno, i mogućnost da se razriješe neke teorijske i zbiljske dileme današnjeg svijeta. Time se ponovo otvara pitanje dano na samom po-

četku knjige: gdje je mjesto političkoj sociologiji u revolucionarnom obratu svijeta? Goati je svojom knjigom pokušao obraniti, ali ne i znanstveno opravdati, političku sociologiju. Njeno mjesto u revolucionarnom mijenjanju svijeta i nadalje ostaje otvoreno.

Biljana Kašić

*PRILOZI IZ NOVIJE I NAJNOVIJE POVIJESTI U VIII, IX
i X SVESKU »JADRANSKOG ZBORNIKA«*

»Jadranski zbornik« izdaju Povijesno društvo Istre — Pula i Povijesno društvo Rijeke — Rijeka (do VIII sveska — podružnice Povijesnog društva Hrvatske u Rijeci i Puli). Zbornik izlazi od 1956. godine, a svezak VIII/1970—1972, IX/1973—1975. i X/1976—1978, objavljeni su 1973, 1975. i 1978. godine. Urednički odbor u sva tri sveska čine: Vinko Antić, Miroslav Bertoša (u VIII i X svesku), Vjekoslav Bratulić (ujedno je glavni urednik), Ivan Cuculić, Branko Marušić (odgovorni je urednik za X svezak), Mario Mikolić (za VIII, a za IX je svezak odgovorni urednik), te Vesna Jurkić (tajnik redakcije) i Giovanni Radossi za IX i X svezak. Osmi svezak je za objavljivanje priredila Podružnica Povijesnog društva Hrvatske u Rijeci, a IX i X Povijesno društvo Istre — Pula u Puli.

Prema objavljenim člancima i prilogima, cjelokupna povijesno-arheološka tematika odnosi se na istarsko-primorsko-goransko geografsko područje. »Jadranski zbornik« objavljuje i najnovija istraživanja iz svih razdoblja povijesti toga kraja. Ali, najviše radova govori o novijim i najnovijim povijesnim događajima, odnosno o razdoblju XIX i prve polovice XX stoljeća.

U ova tri posljednja sveska Zbornika, dvadesetak objavljenih radova (nešto rasprava, nešto priloga) govori o povijesnim zbivanjima iz spomenutoga vremenskog razdoblja, razrađuje problematiku iz gospodarstva, politike, diplomacije, radničkog pokreta, NOB-a i kulture.

Osmi svezak »Jadranskog zbornika« izašao je iz tiska 1973. godine u Rijeci. U njemu se obrađuju četiri teme, koje pripadaju povijesti prve polovice XX stoljeća.

Vinko Antić u obliku rasprave objavljuje tekst »Komunistička partija Jugoslavije u borbi za oslobođenje Istre«. Kao što se vidi iz naslova, govori o KPJ, koja je u cijelosti obuhvatila nacionalno pitanje, odnosno uključila Hrvate i Slovence iz Istre u svoj nacionalni program i preuzela povijesnu ulogu u sjedinjenju Istre — kao ravnopravnog dijela jugoslavenske zajednice — Hrvatskoj. Tu je problematiku V. Antić iznio u tri dijela. U prvom dijelu, autor govori o teorijskoj razradi problema i to do 1924. godine, u drugom o povijesnom zadatku oslobođenja Istre, a u trećem i posljednjem o diplomatskoj borbi za međunarodno priznanje sjedinjenja Istre s jugoslavenskom zajednicom.

Rad Vjekoslava Bratulića jest — »Deklaracija zastupnika 'Jugoslavenske narodne stranke' u talijanskom parlamentu (21. VI 1921)«. Autor govori o